

Helse, aldring og aktiv omsorg

Nettbasert fagskoleutdanning med praksisstudier

60 studiepoeng

MedLearn

Studieplan

Helse, aldring og aktiv omsorg

Periode:	Revidert 2019
Utdanningens navn:	Helse, aldring og aktiv omsorg
Studienivå:	Fagskole
Studiepoeng:	60
Omfang:	Studietid er beregnet til 1500 studietimer. Tilsvarende 2 semester på heltid eller 4 semestre på deltid.
Studiemetode:	Nettstudium med avsluttende eksamen. Tilbys som deltidsstudium over 2 år.
Start- og sluttdato:	Fast oppstart og styrt progresjon.
Fagansvarlig:	Kathrine Nielsen

Innhold

OPPTAKSKRAV	5
BESKRIVELSE AV UTDANNINGEN	5
OVERORDNET LÆRINGSMÅL FOR UTDANNINGEN	7
Kunnskapsmål	7
Ferdighetsmål	7
Mål i generell kompetanse	7
EMNE 1: FELLES GRUNNLAG FOR FAGSKOLEUTDANNINGER I HELSEFAG	8
Læringsutbytte for emne 1	8
Innhold	9
Litteratur	10
EMNE 2: HELSEFREMMEDE OG SYKDOMSFOREBYGGENDE ARBEID	11
Læringsutbytte emne 2	11
Innhold	11
Litteratur	13
EMNE 3: SYKDOMSLÆRE, OMSORG OG BEHANDLING	14
Læringsutbytte emne 3	14
Innhold	14
Litteratur	16
EMNE 4: YRKESUTØVELSE OG ORGANISERING AV ELDREOMSORGEN	17
Læringsutbytte emne 4	17
Innehold	17
Litteratur	18
EMNE 5: PRAKSISSTUDIER OG FORDYPNINGSOPPGAVE	19
Praksisstudier	19
Fordypningsoppgave	20
Læringsutbytte emne 5	21
UNDERVISNINGSFORMER OG LÆRINGSAKTIVITETER	22
Læringsaktiviteter	22
VEILEDNING OG OPPFØLGING	24
VURDERINGSKRITERIER	25
SAMLET OVERSIKT OVER LÆREMIDLENE	28
Anbefalte litteratur	29

BAKGRUNN

Levealderen i Norge øker, og det forventes befolkningsvekst i årene fremover. Det blir flere eldre mennesker som lever lenger. Med flere eldre følger at flere mennesker vil ha svekket helse og være syke. Flere personer vil ha behov for hjelp og bistand i fremtiden, både innen primærhelsetjenesten og innen spesialisthelsetjenesten. Med flere eldre er det behov for flere yrkesutøvere innen fagfeltet og økt kompetanse for de som arbeider der. Sosial- og helsedirektoratet hevder at det er en stor utfordring å sikre rekrutteringen til pleie- og omsorgsyrkene i årene som kommer. Samme direktorat skriver at kunnskap om aldersrelaterte sykdommer er for liten.

I følge Helse- og omsorgsdepartementet er tilbudet om videreutdanning på fagskolenivå spesielt viktig for å øke kompetansen og redusere avgangen fra sektoren. Håpet er at det også kan bidra til å øke rekrutteringen til helse- og sosialfag i den videregående skole.

NKI Nettstudier har lagt vekt på det flerkulturelle samfunnet i denne fagskoleutdanningen. Det er viktig at helsefagarbeideren har kunnskap om og forståelse for hvordan språk, kultur og religion påvirker synet på og opplevelsen av det å bli gammel og hjelpetrengende. Immigrasjon og helse er et satsningsområde fra Sosial- og Helsedirektoratet.

Fagskoleutdanningen Helse, aldring og aktiv omsorg er et ettårig studium når det gjennomføres på fulltid. NKI tilbyr utdanningen et deltidsstudium over 2 år. Utdanningen består av fem emner. Emne 1 (felles grunnlag for fagskoleutdanninger i helsefag) og emne 5 (praksisstudier og prosjektarbeid – praksis og fordypning) er i hovedsak bygd opp etter Nasjonalt utvalg for fagskoleutdanninger i helse- og sosialfag (NUFHS) sitt planverk for fagskoleutdanninger innen helse- og sosialfag. Bakgrunnen for emneinndelingen kommer fra Nasjonal plan for Fagskoleutdanning i Helse, aldring og aktiv omsorg, utarbeidet av NUFHS og godkjent av samme organ i 2011.

Det studenten lærer i Helse, aldring og aktiv omsorg er direkte anvendbart i arbeidet med eldre, syke mennesker. Fagskoleutdanningen representerer et betydelig faglig løft for den enkelte som tidligere har sin utdanning fra videregående skole. Fagskoleutdanningen kan være et springbrett for de som ikke har “gått på skole” på en stund. Etter gjennomført fagskoleutdanning kan det være noen som søker seg videre i utdanningssystemet.

Helse, aldring og omsorg gir en ettertraktet spisskompetanse og er et direkte kompetansehevende tiltak. Etter fullført ettårig fagskoleutdanning vil den som ønsker det ha et godt grunnlag til å søke nye utfordringer, enten på samme arbeidsplass eller på et nytt arbeidssted. Utdanningen kan også være en måte å frembringe nye faglærere til videregående skole.

OPPTAKSKRAV

Opptak til utdanningen bygger på fullført og bestått videregående opplæring eller realkompetanse. Fagskoleutdanningen er utviklet for studenter som har gjennomført og bestått utdanningsprogram for helse- og sosialfag for videregående opplæring, og som enten har:

- fagbrev som helsefagarbeidere
- fagbrev som ambulansesarbeidere eller
- har bestått tverrfaglig eksamen som helsesekretær

Helse, aldring og aktiv omsorg er også åpen for søkere som har utdanning som hjelpepleiere eller omsorgsarbeidere. Helsefagarbeidere, omsorgsarbeidere, hjelpepleiere, ambulansesarbeidere og helsesekretærer er autorisert helsepersonell etter helsepersonelloven. Det anbefales at søker har minimum ett års yrkeserfaring, men dette er ikke et krav. Søker må være minimum 19 år gammel.

Søkere som ikke tilfredsstillter opptakskravene over, kan søke om å bli realkompetansevurdert. Realkompetanse omfatter kunnskaper som er ervervet gjennom yrkespraksis, ubetalt arbeid, organisasjonsarbeid og skolegang. Søker må være minimum 23 år gammel. En realkompetansevurdering foretas på følgende grunnlag:

- Krav om minimum fem års relevant arbeidserfaring i 100 % stilling (deltid regnes om til heltid). Eksempler på relevant arbeidserfaring er fra omsorgsboliger, sykehjem eller hjemmesykepleie.
- Skolegang og utdanning.
- Søkeren må ha norskkunnskaper tilsvarende Nivå B1, Vg1 studieforberedende eller Vg2 i yrkesfaglige utdanningsprogram i videregående skole. Norskkunnskapene må dokumenteres med bestått vitnemål eller karakterutskrift.
- Annen informasjon som søker mener er relevant.
- Søkeren må være eldre enn 23 år ved opptak.

Alle punktene over må dokumenteres, forut for en realkompetansevurdering.

Politiattest

På grunn av praksis krever dette studiet at det fremlegges gyldig politiattest jmf § 27 i Lov om høyere yrkesfaglig utdanning. Denne må ikke være eldre enn 3 måneder ved mottak.

Skikkethet

Det stilles krav til skikkethetsvurdering gjennom hele utdanningen jmf. § 28 Kap. 5 i Forskrift om høyere yrkesfaglig utdanning (fagskoleforskriften). Skikkethetsvurdering skal inngå i en helhetsvurdering av studentens forutsetninger for å kunne fungere i yrket.

BESKRIVELSE AV UTDANNINGEN

Helse, aldring og aktiv omsorg tilbys som ettårig når den tas på fulltid og toårig når den tas på deltid. Studietid er beregnet til 1500 studietimer. Pensum omfatter ca 2000 sider. Med utgangspunkt i en semesterlengde på 19 uker bør du beregne ca. 20 studietimer per uke. Fullført og bestått utdanning gir 60 studiepoeng. Undervisningen er nettbasert, med fast oppstart inntil to ganger i året og styrt progresjon.

Utdanningen består av fem emner som igjen er delt inn i moduler. Emnene må tas i den rekkefølgen de er spesifisert og arbeidskrav for foregående emne må være levert og bestått før neste emne kan påbegynnes.

Emne 1: *Felles grunnlag for fagskoleutdanninger i helsefag* og Emne 5: *Praksisstudier og fordypningsoppgave* er i hovedsak bygd opp etter Nasjonalt utvalg for fagskoleutdanninger i helse- og oppvekstfag (NUFHO) sitt planverk for fagskoleutdanninger innen helse- og sosialfag. Ti ukers praksisstudier er obligatorisk mot slutten av utdanningen.

Emne 1: Fellesgrunnlag for fagskoleutdanninger i helsefag
Tre studieenheter med tre innsendinger og eksamen
14 studiepoeng / 350 studietimer

Emne 2: Helsefremmende og sykdomsforebyggende arbeid
Tre studieenheter med tre innsendinger og eksamen
11 studiepoeng / 275 studietimer

Emne 3: Sykdomslære, omsorg og behandling
Fire studieenheter med fire innsendinger og eksamen
10 studiepoeng / 250 studietimer

Emne 4: Yrkesutøvelse og organisering av eldreomsorgen
Tre studieenheter med tre innsendinger og eksamen
11 studiepoeng / 275 studietimer

Emne 5: Praksisstudier og fordypningsoppgave
7 innsendinger og fordypningsoppgave (eksamen)
14 studiepoeng / 350 studietimer

I alt **60 studiepoeng / 1500 studietimer**

Eksamensinformasjon finner du på <https://medlearn.no/alt-om-studier/eksamen/>. MedLearn er tidligere NKI nettstudier. Derfor er noe informasjon fortsatt koblet til NKI lenker.

OVERORDNET LÆRINGSMÅL FOR UTDANNINGEN

Målet er å utdanne reflekterte yrkesutøvere som tar initiativ til å planlegge, organisere og iverksette tiltak i samarbeid med andre tjenesteyter og fysisk og psykisk helse hos eldre, syke mennesker som har behov for

Kunnskapsmål

- Studenten har kunnskap om fagbegreper, ulike verktøy for kommunikasjon, forebygging og prosesser for behandling innenfor psykisk
- Studenten har innsikt i lovverk og forskrifter som regulerer arbeidet med arbeidet med eldre, syke mennesker
- Studenten har kunnskap innen fagfeltet eldreomsorgen, hvilke tiltak som finnes for å ivareta de eldre sin helse, og har kjennskap til hvordan disse er
- Studenten har kunnskap om ulike sykdommer, skader og funksjonsnedsettelser som hyppig rammer eldre mennesker og kan holde seg faglig oppdatert innen fagfeltet
- Studenten har kunnskap om betydningen av eldre mennesker sin helse og å legge til rette for gode omsorgstiltak for syke eldre personer. Hvordan forebygge og fremme helse, og betydningen det har for enkeltindividet og samfunnet

Ferdighetsmål

- Studenten kan søke etter og bruke informasjon fra ulike kilder til egen faglig utvikling
- Studenten kan anvende kunnskap om brukermedvirkning i ulike problemstillinger og anvende miljøterapeutiske metoder i sitt arbeid
- Studenten kan anvende faglig kunnskap på praktiske og teoretiske problemstillinger
- Studenten kan kartlegge og identifisere faglige problemstillinger innen eldreomsorgen og med utgangspunkt i eget faglig ståsted kunne iverksette tiltak for eldre mennesker sin helse

Mål i generell kompetanse

- Studenten har forståelse for etiske utfordringer og dilemmaer innen eldreomsorgen
- Studenten har utviklet en etisk grunnholdning og forståelse for hvilke prinsipper som ligger til grunn i arbeid med eldre syke mennesker
- Studenten har forståelse og innsikt for å legge til rette for individuelle behov
- Studenten kan bygge relasjoner med fagfeller og på fellesfaglig og tverrfaglig plan
- Studenten har forståelse for at egen atferd og kommunikasjon som arbeidsmetode vil ha betydning for brukere/pasienter
- Studenten har forståelse for betydningen av veiledning på konkrete faglige problemstillinger for egen faglig utvikling

EMNE 1: FELLES GRUNNLAG FOR FAGSKOLEUTDANNINGER I HELSEFAG

Læringsutbytte for emne 1

Overordnede mål for emne 1

- Studenten har kunnskap som er felles for yrkesutøvere i helse- og sosialsektoren
- Studenten har forståelse for sentrale normer og verdier i helse- og sosialfagene

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Studenten har kunnskap om egne læreprosesser og studieteknikk • Studenten har kunnskap om lovverket som regulerer helse- og sosialtjenestene • Studenten har kunnskap som er felles for yrkesutøvere i helse- og sosialsektoren • Studenten har breddekompetanse på tvers av yrkesgrense • Studenten har kunnskap om samfunnets og velferdsstatens historiske utvikling, helse- og sosialpolitiske prioriteringer, samt kjent med noen av utfordringene helse- og sosialsektoren står overfor • Studenten kjenner til aktuelle verdier og normer i helse- og sosialfagene • Studenten kjenner til etisk refleksjon • Studenten kjenner til det sentrale innholdet i menneskerettighetene, om ulike menneskesyn, verdier og livssyn • Studenten kjenner til sammenhengen mellom levekår og helse • Studenten har kunnskap om generell og tverrkulturell kommunikasjon 	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Studenten kan anvende internett for å innhente aktuell og kvalitetssikret informasjon • Studenten kan anvende faglig kunnskap om teorier innen helsefag på teoretiske problemstillinger • Studenten er i stand til å reflektere over etiske utfordringer • Studenten kan diskutere egne holdninger og etiske problemstillinger • Studentene kan kommunisere med mennesker med ulike evne til kommunikasjon • Studenten kan anvende kunnskap om veiledning og konflikthåndtering på ulike problemstillinger • Studenten kan anvende kunnskap om kriser og forsvarsmekanismer i 	<p><i>Studenten</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Studenten er i stand til å reflektere over aktuelle normer og verdier i helse- og sosialfagene • Studenten viser evne til etisk refleksjon • Studenten har forståelse for etiske sider ved taushetsplikten • Studenten har forståelse for utfordringene som ligger i samhandling med mennesker med ulike evne til kommunikasjon • Studenten har forståelse for utfordringer i kommunikasjon med mennesker med ulike kulturell, religiøs eller språklig bakgrunn

<ul style="list-style-type: none"> • Studenten har kunnskap om hva taushetsplikten innebærer • Studenten kjenner til veiledningsteori • Studenten har kunnskap om kriseutløsende faktorer og om sorg- og kriseprosesser 	<p>teoretiske problemstillinger</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studenten kan forklare hva taushetsplikten betyr • Studenten kan gjøre rede for fire vanlige forsvarsmekanismer 	
--	--	--

Innhold

1. Arbeidsmåter. Helse- og sosialfag

- 1.1. Aktiv læring og studieteknikk
- 1.2. Teori- og erfaringsbasert kunnskapsutvikling og refleksjon
- 1.3: Helse- og sosialfagenes historie og utvikling
- 1.4. Hvordan verdier styrer praktisk handling
- 1.5. Etske prinsipper, teorier og dilemmaer
- 1.6. Yrkesetikk

2. Stats- og kommunalkunnskap. Helse- og sosialpolitikk

- 2.1. Samfunnets og velferdsstatens utvikling, helse- og sosialpolitiske prioriteringer
- 2.2. Aktuelt lovverk
- 2.3. Økonomi og finansiering

3. Kommunikasjon og samhandling

- 3.1. Kommunikasjonsteori
- 3.2. Tverrkulturell samhandling og kommunikasjon
- 3.3. Utviklingsteorier og livsløpet
- 3.4. Roller, makt og avmakt
- 3.5. Stress og kriser

Arbeidskrav

Det er tre obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Innsendingsoppgavene lastes opp og sendes inn til faglærer for vurdering via innsendingsverktøyet i nettskolen. Tekstene vil bli

vurdert av faglærer. Studenten kan omarbeide et arbeidskrav tre ganger. Alle innsendingsoppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Eksamenen er nettbasert og går over 24 timer. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 14

Litteratur

Innføring i helse- og sosialpolitikk Halvorsen, Stjernø og Øverbye. Oslo: Universitetsforlaget (2019).

Helsearbeid i et flerkulturelt samfunn. Hanssen, I. (2011). Oslo. Gyldendal Akademisk. 4. utgave (2019).

Psykologi og sosiologi for fagskoleutdanningene. Leif A. Helgesen, Kari Krüger Grasaas og Marit Sjursen. Cappelen Damm. 2. utgave (2016).

Fag, etikk og kommunikasjon (for fagskoleutdanningene). Grasaas, K. K. Sjursen og Stordalen, J. (2014). Kristiansand: Høyskoleforlaget. 3. utgave. Cappelen Damm akademisk. 3. utgave (2019).

EMNE 2: HELSEFREMMEDE OG SYKDOMSFØREBYGGENDE ARBEID

Læringsutbytte emne 2

Overordnet læringsmål for emne 2

- Studenten har kunnskap om normal aldring, helsefremmende og sykdomsførebyggende arbeid og rehabilitering av eldre.

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har kunnskap om normale aldringsprosesser.• Studenten har kunnskap om hva som fremmer og hemmer god helse hos eldre.• Studenten kan definere begrepet rehabilitering og habilitering i forhold til eldre mennesker.• Studenten har kunnskap om trening og aktiviteter som er egnede for å opprettholde og/eller gjenvinne ferdigheter.	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten kan identifisere ressurser hos den eldre selv og i vedkommendes miljø.• Studenten kan vurdere og iverksette tiltak for å fremme helse og forebygge sykdom, skader og funksjonsnedsettelse.• Studenten kan observere, vurdere og iverksette tiltak som forebygger brann, fall- og bruddskader.• Studenten kan veilede pasienter og deres pårørende om trening og aktiviteter som kan bidra til at den eldre kan opprettholde og/eller gjenvinne tapte ferdigheter.	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har forståelse for hvordan omgivelsene kan tilrettelegges for eldre mennesker med ulike funksjonsnedsettelse.• Studenten kan samarbeide med eldre på måter som ivaretar pasientenes behov for meningsfulle aktiviteter.• Studenten er i stand til å samarbeide med eldre og deres pårørende.• Studenten kan samarbeide med pasienter på måter som ivaretar pasientens mestring og brukermedvirkning.

Innhold

1. Aldring og helse

1.1 Friske, eldre mennesker

1.2 Aldring og livskvalitet

- 1.3 Opplevelse av funksjonsnedsettelse
- 1.4 Mestring
- 1.5 Søvn, ensomhet og isolasjon
- 1.6 Legemidler
- 1.7 Overgrep og vold
- 1.8 Sorg og krise

2. Helsefremmende og sykdomsforebyggende arbeid

- 2.1 Helsefremmende og sykdomsforebyggende arbeid
- 2.2 Aktiv omsorg og empowerment
- 2.3 Ernæring og tannhelse
- 2.4 Fysisk og mental aktivitet
- 2.5 Kultur og sosiale nettverk
- 2.6 Forebyggende arbeid og universell utforming

3. Rehabilitering

- 3.1 Fysisk og psykisk funksjonsnedsettelse
- 3.2 Rehabilitering og habilitering
- 3.3 Motivasjon, undervisning og veiledning
- 3.4 Trening og tekniske hjelpemidler
- 3.5 Tilrettelegging av omgivelser
- 3.6 Bruker- og interesseorganisasjoner

Arbeidskrav

Det er tre obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Innsendingsoppgavene lastes opp og sendes inn til faglærer for vurdering via innsendingsverktøyet i nettskolen. Tekstene vil bli vurdert av faglærer.

Alle oppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Eksamen er en nettbasert flervalgsoppgave - Multiple Choice - med en varighet på en time. Besvarelsen vurderes av en sensor. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 11

Litteratur

Helsearbeid i et flerkulturelt samfunn. Hanssen, I. (2011). Oslo. Gyldendal Akademisk. 4. Utgave (2019).

Gammel og frisk. Om gerontologi og hundreåringer. Bondevik, M. Bergen: Folio forlag (2009).

Å være der du er – samtale med kriserammede. Falk, B. Bergen: Fagbokforlaget (1999).

Geriatrisk sykepleie. God omsorg til den gamle pasienten. Kirkevold, M. Brodtkorb, K. og Ranhoff, A. H. Oslo: Gyldendal Akademisk (2010).

Personer med demens. Møte og samhandling. Rokstad, A., M., M. og Smebye, K. L. Oslo: Akribe. (2008).

EMNE 3: SYKDOMSLÆRE, OMSORG OG BEHANDLING

Læringsutbytte emne 3

Overordnet læringsmål for emne 3

- Studenten har kunnskap om ulike sykdommer, skader og funksjonsnedsettelser som hyppig rammer eldre mennesker, samt hvilke pleiemessige utfordringer dette gir.

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har kunnskap om eldre sine grunnleggende behov og ivaretagelsen av disse.• Studenten har kunnskap om geriatrisk utredning generelt og om demensutredning spesielt.• Studenten har kunnskap om sansesvikt, akutte og kroniske sykdommer, og skader som ofte rammer eldre mennesker.• Studenten har kunnskap om omsorg og pleie ved livets slutt.• Studenten har kjennskap til eldre menneskers bruk og misbruk av medikamenter.	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten er i stand til å reflektere over forskjeller og likheter mellom demens og delirium.• Studenten kan gjøre rede for ernæringsbehovet hos eldre og for ernæringsmessige utfordringer hos eldre.	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten kan reflektere over egen kommunikasjon og har forståelse for hvordan egen kommunikasjon kan påvirke eldre, syke mennesker.• Studenten kan ivareta eldre menneskers sammensatte behov for pleie og omsorg.• Studenten har forståelse for at nødvendig helsehjelp i noen sammenhenger innebærer bruk av tvang.• Studenten har forståelse for etiske utfordringer knyttet til bruk av tvang.

Innhold

1. Den geriatriske pasienten

1.1 Aldersforandringer, sykdom og funksjon

1.2 Syke eldre

1.3 Multisykdom og sammensatte behov

1.4 Geriatrisk utredning

2. Sykdom, skade og funksjonsnedsettelse

2.1 Akutte sykdommer og skader, observasjoner og pleie

2.2 Fremadskridende og kroniske sykdommer, diagnostikk og behandling

2.3 Sykdom og konsekvenser for kroppens funksjoner

2.4 Medikamenter

2.5 Sansesvikt

2.6 Smerter og smertelindring

2.7 Pleie og omsorg ved livets slutt

3. Demens og demensomsorg

3.1 Utredning og diagnostikk

3.2 Omsorg, kommunikasjon og samhandling

3.3 Miljøbehandling og aktiviteter

3.4 Utfordrende atferd og bruk av tvang

3.5 Pårørende

4. Psykiske lidelser og forvirringstilstander hos eldre

4.1 Forvirringstilstander

4.2 Psykiske lidelser hos eldre, med vekt på depresjon, angst og psykoser

4.3 Medikamentell og ikke-medikamentell behandling

4.4 Kommunikasjon, miljøbehandling og samhandling

4.5 Bruk av tvang

4.6 Rusmisbruk og selvmord

Arbeidskrav

Det er fire obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Innsendingsoppgavene lastes opp og sendes inn til faglærer for vurdering via innsendingsverktøyet i nettskolen. Tekstene vil bli vurdert av faglærer.

Alle oppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Denne eksamenen er en skriftlig hjemmebasert caseoppgave. Oppgaven beskriver en brukers/pasients situasjon og det spørres etter anvendelse av kunnskap inn i casen. Eksamenen går over 72 timer.

Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 10

Litteratur

Geriatrisk sykepleie. God omsorg til den gamle pasienten. Kirkevold, M. Brodtkorb, K. og Ranhoff, A. H. Oslo: Gyldendal Akademisk (2010).

Personer med demens. Møte og samhandling. Rokstad, A., M., M. og Smebye, K. L. Oslo: Akribe. (2008).

De siste dager og timer – behandling, pleie og omsorg ved livets slutt. Husebø, B., S. og Husebø, S. Oslo PEDLEX Norsk Helseinformasjon, (2003).

EMNE 4: YRKESUTØVELSE OG ORGANISERING AV ELDREOMSORGEN

Læringsutbytte emne 4

Overordnede læringsmål for emne 4

- Studenten har kunnskap om organiseringen av ulike tjenestetilbud til eldre, syke mennesker.
- Studenten har innsikt i faglig endrings- og utviklingsarbeid.

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har kunnskap om aktuelle boformer for eldre, syke mennesker.• Studenten har kjennskap til geriatrisk og psykiatrisk spesialisthelsetjeneste.• Studenten har kjennskap til kommunal saksbehandling og til bruk av individuell plan.• Studenten har kjennskap til organiseringen av eldreomsorgen.	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten kan veilede og undervise kollegaer innenfor eget arbeidsområde	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har forståelse for betydningen av å samarbeide med pårørende og andre samarbeidspartnere i arbeidet med eldre, syke mennesker.• Studenten har kompetanse til å ivareta daglig ledelse av mindre arbeidsgrupper og enheter.

Innehold

1. Aktører i og organisering av eldreomsorgen

1.1 Hjemmebaserte tjenester og tilrettelagte boliger

1.2 Institusjonsbaserte tjenester

1.3 Geriatrisk og psykiatrisk spesialisthelsetjeneste

1.4 Familieomsorg og frivillige organisasjoner

1.5 Organisering og ledelse

1.6 Samarbeid mellom primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten

2. Yrkesutøvelse, verktøy, utvikling og veiledning

2.1 Yrkesrolle og relasjonskompetanse

2.2 Gruppetiltak for pårørende

2.3 Saksbehandling og individuell plan

2.4 Kompetanseutvikling, organisasjonsutvikling og endringsvilje

2.5 Veiledning og pedagogiske prinsipper

2.6 Etisk refleksjon

2.7 Helseteknologi og e-Helse

2.8 Samarbeid og nettverksorganisering

Arbeidskrav

Det er to obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Alle oppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Eksamenen er nettbasert og går over 24 timer. Besvarelsen vurderes av to sensorer.

Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 11

Litteratur

Geriatrisk sykepleie. God omsorg til den gamle pasienten. Kirkevold, M. Brodtkorb, K. og Ranhoff, A. H. Oslo: Gyldendal Akademisk (2010).

Personer med demens. Møte og samhandling. Rokstad, A., M., M. og Smebye, K. L. Oslo: Akribe. (2008).

EMNE 5: PRAKSISSTUDIER OG FORDYPNINGSOPPGAVE

Emne 5 skiller seg fra de fire andre emnene. I emne 5 skal studenten gjennomføre praksisstudiet og et flerfaglig prosjektarbeid som skal munne ut i en fordypningsoppgave.

Gjennomføring av praksisstudiet

Praksisstudiet er en obligatorisk del av fagskoleutdanningen. Det innvilges ikke fritak, uansett hvilken type yrkespraksis studenten har fra tidligere.

Tidspunkt for praksisstudiet

Praksisstudiet skal i utgangspunktet gjennomføres som en sammenhengende 10-ukers periode. Godkjenning for å dele opp praksistiden skal gis av NKI ved studieleder før oppstart av praksisperioden.

Praksisperioden består av 10 uker, hver uke er på 35 timer. Praksisstudiet har et totalt omfang på 350 timer. Praksisstudiet kan ikke starte før studenten har avsluttet emne 4, det vil si at eksamen i emne 4 og obligatoriske krav må være bestått.

Praksisstudier

Praksisstudiet er en integrert, viktig og obligatorisk del av fagskoleutdanningen og har en varighet på 10 uker (i alt 350 timer). Praksisstudiet skal i utgangspunktet gjennomføres som en sammenhengende periode, og studenten kan ikke starte i praksisstudiet før eksamen i emne 4 er bestått. Godkjenning for å dele opp praksistiden skal gis av MedLearn ved studieleder før oppstart av praksisperioden.

Pleie- og omsorgsarbeidet som utføres på praksisstedet, må være relevant og relatert til innholdet i:

- Emne 2 Helsefremmende og sykdomsforebyggende
- Emne 3 Sykdomslære og pleie
- Emne 4 Yrkesutøvelse og organisering av eldreomsorgen

I praksisstudiet skal studenten arbeide med pasienter og samhandle og samarbeide med andre tjenesteytere og pårørende. Sentrale faglige områder under praksisstudiet er: aldersforandringer, helsefremmende og sykdomsforebyggende arbeid, organisering av eldreomsorgen, og arbeid med pasienter med ulike alders lidelser. Det vil variere hvilke pasientgrupper og diagnosetyper som den enkelte studenten vil møte på praksisstedet.

Helt sentralt i emne 5 står fordypningsoppgaven studenten skal levere. Studenten må velge et tema og formulere en faglig problemstilling som danner grunnlag for en fordypningsoppgave som studenten skal gjennomføre på praksisstedet. I løpet av praksisperioden er det to

evalueringer (halvtidsvurdering og sluttvurdering) som begge må bestås, for at emne 5 skal vurderes til godkjent.

Fordypningsoppgave

Studenten velger et tema å fordype seg i og formulerer en problemstilling som hun/han skal forsøke å finne svar på. Tema for fordypningsoppgaven må være relatert til noe av det faglige innholdet i fagskoleutdanningen og til utfordringer med pasienter på det aktuelle praksisstedet. Studenten tilbys veiledning fra lærer på fordypningsarbeidet og fordypningsoppgaven.

Når fordypningsarbeidet er gjennomført, skal studenten beskrive arbeidsprosessen i en fordypningsrapport. Det er denne fordypningsoppgaven som er eksamen i emne 5. Fordypningsoppgaven skal ha et omfang på 5000 ord.

Arbeidskrav

Det er syv obligatoriske innsendingsoppgaver i dette emnet. Fem mindre innsendingsoppgaver og to i forbindelse med fordypningsoppgaven. Alle oppgavene må være levert og bestått før studenten kan avlegge eksamen.

Ulike øvingsoppgaver, refleksjonsoppgaver og selvtester brukes som forberedelse til arbeidskrav og eksamen.

Eksamen

Fordypningsoppgave med et omfang på 5000 ord. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Hjelpemidler til eksamen

Alle hjelpemidler tillatt.

Studieomfang

Antall studiepoeng: 14

Læringsutbytte emne 5

Overordnet mål for emne 5

- Studenten oppnår en helhetlig forståelse av sammenhengen mellom yrkest teori og yrkespraksis
- Studenten har forståelse for hvordan teoretisk kunnskap brukes i praksis.

Kunnskap	Ferdigheter	Generell kompetanse
<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten har tilstrekkelig kunnskap om bruker/pasient til å arbeide som profesjonell yrkesutøver.• Studenten kan gjøre rede for fagtemaet som hun/han har fordypet seg i, gjennom prosjektarbeidet	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten reflekterer over sammenhengen mellom teori og praksis• Studenten etablerer og vedlikeholder relasjoner med pasienter og pårørende.• Studenten er i stand til å veilede pasienter på en respektfull og omsorgsfull måte.• Studenten er i stand til å formulere en problemstilling i forbindelse med prosjektarbeidet• Studenten er i stand til å analysere og drøfte en faglig problemstilling.• Studenten kan gjøre rede for fagtemaet som hun/han har fordypet seg i, gjennom prosjektarbeidet	<i>Studenten</i> <ul style="list-style-type: none">• Studenten er i stand til å gjennomføre et praktisk-teoretisk prosjektarbeid innen et selvvalgt tema.• Studenten beskriver arbeidet med det faglig baserte prosjektarbeidet.• Studenten samhandler med pasienter med fokus på pasientenes mestring og ressurser

UNDERVISNINGSFORMER OG LÆRINGSAKTIVITETER

Undervisningen foregår via vår læringsplattform (heretter kalt nettskolen) og er basert på faglig arbeid med ulike problemstillinger.

Helse, aldring og aktiv omsorg foregår som nettundervisning der lærer og student er fysisk og/eller tidsmessig adskilt, men likevel står i et kommunikasjonsforhold til hverandre via internett. Hos MedLearn kommuniserer studenter, lærere og skolens administrasjon med hverandre elektronisk.

Gjennom diskusjonsforum (digitale klasserom), webinar- og videochatløsninger og meldingssystem har studenten tilgang til et faglig og sosialt miljø som kontinuerlig står til disposisjon.

Nettskolen

Nettskolen tilsvarende studentenes Campus. Det er i nettskolen all tilgang på lærestoff ligger med tilhørende læringsaktiviteter. Lærestoffet er plukket ut, satt sammen og forfattet av MedLearns lærere og faglig ansvarlig har kvalitetssikret at innholdet dekker læringsutbyttebeskrivelsene.

Studieveiledning/emner

Utdanningstilbudet Helse, aldring og aktiv omsorg er delt inn fem emner, hvor arbeidskravene i et emne må fullføres før det gis tilgang til neste. For hvert emne er det en studieveiledning med læringsutbyttebeskrivelser, gjennomgang av fagstoffet, oppgaver og referanser til læremidler. Hvert emne er delt inn i moduler med tilhørende arbeidskrav. Disse skal løses og vurderes til bestått av lærer innen studenten kan arbeide videre med neste emne.

Studieveiledningen veileder studenten gjennom emnet og fungerer som lærerens «stemme» i undervisningen. Særlig viktig er det at studenten på denne måten får hjelp til å strukturere fagstoffet i utdanningen.

Etter hvert som studenten arbeider seg gjennom det gitte innholdet, vil hver enkelt modul vises som fullført/ikke fullført i form av en progresjonsbar. Slik vil studenten til enhver tid ha oversikt over egen progresjon.

Læringsaktiviteter

Øvingsoppgaver

Alle moduler vil inneholde øvingsoppgaver som måler forståelse ved at studentene får umiddelbar tilbakemelding og løsningsforslag/veiledning. Dette dekker både

kontrollspørsmål/repetisjon av konkret lærestoff, og mer omfattende eksamensforberedende oppgaver. Slik kan studenten arbeide selvstendig, systematisk og samarbeidsorientert med en problemstilling/oppgave.

Studentene kan i tillegg diskutere oppgaver og løsninger i diskusjonsforumet for hvert enkelt emne (se informasjon om Differ under Veiledning og oppfølging).

Refleksjonsoppgaver

Refleksjonsoppgaver brukes for å hjelpe studenten å knytte fagstoffet til sin egen hverdag eller arbeidsoppgaver. Refleksjonsoppgavene kan be studenten om å reflektere over noe, eller skrive dette ned.

Selvtester

Selvtester blir brukt i de ulike modulene. En selvtest kan være konstruert som en for-test og en etter-test, for å vise fremgang før og etter modulen, eller den kan være kortere slik at studenten kan sjekke konkret kunnskap etter en enhet før den går videre til neste. Selvtestene inneholder ofte 5-15 spørsmål i variert blanding. Noen ganger er det tilgang på løsningsforslag eller utdypende forklaringer til løsningene. Selvtestene gir studenten mulighet til fortløpende å kontrollere at hun/han har oppfattet fagstoffet og forstått aktuelle begreper og uttrykk. Automatiske tilbakemeldinger/løsninger (noen i form av henvisning til pensum) blir benyttet.

Innsendingsoppgaver som vurderes av faglærer (eksamensforberedelse)

Studentene skal gjennom obligatoriske innsendingsoppgaver som omfatter tematikk og lærestoff som er ment å dekke læringsmålene for modulen samt de mest vesentlige temaene som tas opp i modulen. Innsendingsoppgavene er den mest omfattende type av oppgaver, og kommer i slutten av en modul eller emne. Innsendingsoppgavene skal også forberede studenten for eksamen.

Besvarelser på innsendingsoppgavene vurderes av faglærer til bestått/ikke bestått. Det er forventet en gjennomsnittlig responstid fra lærer på 2 døgn. Dersom studenten ikke får godkjent en besvarelse, må studenten arbeide videre med oppgavebesvarelsen i tråd med lærerens tilbakemelding.

Studenten må vise forståelse for- og kunne anvende fagteorien i arbeidet med de obligatoriske oppgavene. Dersom det er behov for det, har studenten anledning til å omarbeide besvarelsen. Gjennom å løse oppgavene sikres kontroll og refleksjon omkring pensumstoffet.

Alle arbeidskrav (innsendingsoppgaver) må være utført og bestått før studenten kan avlegge eksamen og før karakterutskrift/vitnemål kan utstedes.

VEILEDNING OG OPPFØLGING

Nettlærers oppfølging av studenter

Hver enkelt student får tildelt en lærer som følger en gjennom hele studieløpet. Læreren er ansatt til å drive den faglige oppfølgingen av studentene. Undervisningen foregår i hovedsak via nettskolen, men andre digitale verktøy benyttes også. Veiledningsarbeidet består i å:

- Gi tilbakemelding/veiledning på innsendte oppgavebesvarelser.
- Svare på henvendelser fra studentene via meldingssystemet, e-post, telefon eller videosamtale
- Benytte nødvendige digitale verktøy for å kunne bidra til at læring skjer hos studentene. Dette inkluderer produksjon av videsnutter eller gjennomføring av webinarer som supplement til det faglige innholdet i nettskolen

Studieleders oppfølging av studentene

Studieleder administrerer alt det praktiske rundt studiet, er studentenes kontaktperson og følger dem gjennom hele studieløpet.

Ved innmelding får studentene tilsendt innloggingsinformasjon til nettskolen. Nettskolen har et enkelt design og er veldig brukervennlig, så det er sjeldent behov for ytterligere hjelp, men studieleder bidrar med teknisk bistand når det er behov for dette.

Informasjonen studentene trenger ligger som hovedregel lett tilgjengelig i nettskolen, men studieleder går alltid ut med tilleggsinformasjon eller påminnelser, både på studie- og emnenivå. Dette kan f. eks være oppstarts informasjon, viktige frister eller endringer.

Oppfølging via diskusjonsforumene i Differ

Mens kontakten med lærer hovedsakelig skjer i nettskolen, er Differ hovedkanalen for informasjonsformidling, og kommunikasjon studentene imellom, samt mellom studenter og studieleder.

Alle studentene får tilgang til Differ før oppstart av studiet. Dette skal bidra til å skape et studentmiljø og avklare spørsmål før selve skolen starter. Løsningen inneholder diskusjonsforum(communities) for de ulike emnene i utdanningen.

Studieleder fungerer som moderator i diskusjonsforumene, og mottar varsler på telefon når det er aktivitet i disse. Her er det ofte faglige diskusjoner studentene imellom, men også andre typer henvendelser.

Både lærer og studieleder benytter administrative verktøy i nettskolen (student – og læreroppfølgingsystem) for oppfølging av enkeltstudentene på ulike punkter i studieløpet.

VURDERINGSKRITERIER

Det skilles mellom to hovedtyper av vurdering:

- Vurdering underveis har til hensikt å informere og motivere studenter og lærere i arbeidet med å nå læringsutbyttene. Vurderingen blir ivaretatt gjennom de obligatoriske arbeidene som studenten sender til læreren
- avsluttende evaluering: kommer til uttrykk i eksamenskarakter.

Vurderinger av studentens arbeid er bygd opp på følgende måter:

- Hver modul avsluttes med en innsendingsoppgave/arbeidskrav. Unntaket er emne 5 som har to studieenheter og syv innsendingsoppgaver/arbeidskrav. Arbeidskravene vurderes til godkjent/ikke-godkjent.
- Hvert emne avsluttes med en eksamen. I alt fire eksamener. I emne fem er det fordypningsoppgaven som er eksamen.

Innsendingsoppgaver

Besvarelser på innsendingsoppgavene vurderes av faglærer til bestått/ikke bestått. Det er forventet en gjennomsnittlig responstid fra lærer på 2 dager. Dersom det er behov for det, har studenten anledning til å omarbeide besvarelsen. Studenten har også anledning til å ta kontakt med læreren hvis han/hun har problemer eller spørsmål. Læreren gir da hensiktsmessig veiledning slik at studenten kan komme videre.

Studenten må vise forståelse for- og kunne anvende fagteorien og henvise til kilder bruk i arbeidet med de obligatoriske oppgavene. Gjennom å løse oppgavene sikres kontroll og refleksjon omkring pensumstoffet.

Eksamensvurdering

Eksamensbesvarelser vurderes av kvalifiserte sensorer. MedLearn skal sikre at studentenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvd og vurdert på en faglig og betryggende måte. Eksamens- og vurderingsordningene skal være egnet til å vurdere om læringsutbyttene er oppnådd, jf. Fgskol. §6. En nettbasert eksamen gjennomføres hjemme via internett.

Oppmelding til eksamen

Studenten må selv melde seg opp til de aktuelle eksamener. Oppmelding til eksamen er fortløpende senest innen en måned før avvikling. Studenten får tilsendt en bekreftelse på eksamensoppmeldingen. Bekreftelsen inneholder informasjon om tidspunkt. Studentene kan også se at de er oppmeldt til eksamen når de logger seg inn på Nettskolen.

Før eksamen kan avlegges må alle obligatoriske arbeidskrav være fullført og oppgaver være levert og bestått. Eksamen avholdes fortløpende og inntil 2 ganger i året.

Eksamen i emne 1

Individuell skriftlig 24 timers hjemmeksamen. Eksamenen er nettbasert. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Eksamen i emne 2

Eksamen er en nettbasert flervalgsoppgave - Multiple Choice - med en varighet på en time. Besvarelsen vurderes av en sensor. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Eksamen i emne 3

Denne eksamenen er en skriftlig hjemmebasert caseoppgave. Oppgaven beskriver en brukers/pasients situasjon og det spørres etter anvendelse av kunnskap inn i casen. Eksamenen går over 72 timer, alle hjelpemidler er tillatt unntatt kommunikasjon med andre personer.

Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Eksamen i emne 4

Individuell skriftlig 24 timers hjemmeksamen. Eksamenen er nettbasert. Besvarelsen vurderes av to sensorer. Vurderingsresultatet gis i form av graderte karakterer, fra A til F.

Eksamen i emne 5

Fordypningsoppgaven

Alt om eksamen finner du på MedLearn.no: <https://medlearn.no/alt-om-studier/eksamen/>

MedLearn tar forbehold om at vurderingsformer (type eksamen) kan bli endret ved revideringer av studiet.

Karaktersystem

Vurderingsuttrykket ved avsluttende vurdering, eksamen, prøve, bedømmelse av oppgave eller annen vurdering er bestått/ikke bestått eller en gradert skala med fem trinn fra A til E for bestått og med F for ikke bestått. I den graderte karakterskalaen fra A til F gir karakteren C uttrykk for en jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder, og karakteren A for en fremragende prestasjon som klart utmerker seg.

Vurderingsuttrykkene som benyttes for den graderte skalaen er:

Karakter A:

Studenten har vist særdeles god innsikt i og forståelse av alle deler av lærestoffet. Han/hun har vist stor modenhet, evne til selvstendig arbeid, evne til logisk resonnement og meget grundige faglige kunnskaper og ferdigheter. Prestasjoner, form og uttrykksmåte skiller seg klart ut.

Karakter B:

Studenten har vist meget god innsikt i og forståelse av alle deler av lærestoffet. Det stilles krav om grundig faglige kunnskaper og ferdigheter, men ikke så høye krav til modenhet og logisk resonnement som for karakteren A. Studenten har en klar uttrykksmåte.

Karakter C:

Studenten har vist god innsikt i og forståelse av hoveddelene i lærestoffet. Han/hun har til dels gode faglige kunnskaper og ferdigheter og viser en viss modenhet i beherskelse av stoffet.

Karakter D:

Studenten har vist varierende innsikt i og forståelse av hoveddelene av lærestoffet. Han/hun har tilegnet seg grunnleggende kunnskaper og ferdigheter, men viser noe ujevnheter i beherskelse av stoffet.

Karakter E:

Studenten har vist noe innsikt i og forståelse av hoveddelene av lærestoffet og tilegnet seg en del kunnskaper og ferdigheter. Prestasjonene viser usikkerhet, men studenten antas å ha grunnlag for å arbeide videre i faget.

Karakter F:

Studenten har tilegnet seg liten innsikt i og forståelse av lærestoffet og/eller små kunnskaper og ferdigheter. Han/hun anses ikke å ha oppnådd tilstrekkelig grunnlag for å arbeide videre i faget.

Vitnemål

Studenter som har fullført fagskolen i samsvar med krav fastsatt i studieplanen, får vitnemål med karakterer etter bestemmelser som fremgår av MedLearns eksamensreglement.

SAMLET OVERSIKT OVER LÆREMIDLENE

Boken «Geriatrisk sykepleie. God omsorg til den gamle pasienten» er valgt som hovedbok for utdanningen, til tross for at denne boken i utgangspunktet er skrevet for sykepleiestudenter og sykepleiere. MedLearn har valgt boken fordi den har fokus på den enkelte gamle pasient og fordi den beskriver pleie og omsorg til eldre mennesker på en praksisnær måte. Mange av kapitlene i boken er rettet mot det daglige arbeidet med pasienter og handler om ernæring, aktivitet, sansesvikt og stell. Noen steder i de ulike bøkene du skal arbeide med, vil du som student komme over faguttrykk og fremmedord som du ikke kjenner til, noe av dette bør du slå opp og lære deg.

Pensum, obligatorisk litteratur

- Bondevik, M. (2014) *Gammel og frisk. Om gerontologi og hundreåringer*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Falk, B. (1999) *Å være der du er – samtale med kriserammede*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Grasaas, K. K., Sjursen og Stordalen, J. (2014). *Fag, etikk og kommunikasjon (for fagskoleutdanningene)*. Kristiansand: Høyskoleforlaget. Cappelen Damm akademisk 3. utgave (2019).
- Halvorsen K., Stjernø S. og Øverbye S. (2013). *Innføring i helse- og sosialpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget. 7. utgave (2019).
- Hanssen, I. (2009) *Helsearbeid i et flerkulturelt samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Helgesen, L. (2010) *Psykologi og sosiologi*. Kristiansand: Høyskoleforlaget. 2. utgave (2016).
- Husebø, B., S. og Husebø, S. (2003) *De siste dager og timer – behandling, pleie og omsorg ved livets slutt*. Oslo: PEDLEX Norsk
- Kirkevold, M., Brodtkorb, K. og Ranhoff, A. H. (2010) *Geriatrisk sykepleie. God omsorg til den gamle pasienten*. Oslo: Gyldendal. 2. utgave (2014).
- Rokstad, A., M., M. og Smebye, K. L. (2008) *Personer med demens. Møte og samhandling*. Oslo:

INTERNETTADRESSER/LENKER OG HEFTER

- Lenker til lovdata.no:
 - [helsepersonelloven](#)
 - [pasient- og brukerrettighetsloven](#)
 - [spesialisthelsetjenesteloven](#)
 - [helse- og omsorgstjenesteloven](#)
 - [psykisk helsevernloven](#)
 - fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter
 - fagforbundet.no/forsida/seksjonene/shs/Nettsteder/etikk/
 - hdir.no (helsedirektoratet)
 - helsedirektoratet.no/samhandling
- Helse- og omsorgsdepartementet (2008 – 2009): *Samhandlingsreformen. Rett behandling – på rett sted - til rett tid*. Stortingsmelding nr. 47.
- regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-47-2008-2009-.html?id=567201

Anbefalte litteratur

- Carlenius, S. (2008): *Omsorg ved livets slutt. Møter med pasienter og pårørende*. Bergen:
- Daatland, S. O. (red.) (2008): *Halve livet. Artikler om aldring og livsløp*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tveiten, S. (2007): *Veiledning – mer enn ord*. Bergen: Fagbokforlaget.

INTERNETTADRESSER/LENKER:

- helsedirektoratet.no: Lov om pasientrettigheter, kapittel. 4A og samtykke til helsehjelp
- <http://samtykkeitilhelsehjelp.helsedir.no>: Samtykke til helsehjelp
- E-læringskurs om samtykke til helsehjelp. Kurset gir en innføring i reglene om samtykke til helsehjelp og vurdering av samtykkekompetanse. Kurset tar om lag en time å gjennomføre. Kurset kan lastes ned her: <http://samtykkeitilhelsehjelp.helsedir.no>